

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията

Трикомпонентен модел на психопатни личностни характеристики в юношеска възраст

представена за защита с цел да се получи образователната и научна степен ДОКТОР

Докторант: Светлана Колева

Написал становището: доц. д-р Елена Паспаланова

Трудът в обем от около 200 страници и изпълнява всички изисквания за подобни разработки. Състои се от 7 глави, използвани са над 200 литературни източници на български и английски език и има 4 самостоятелни и 2 в съавторство публикации по темата на дисертацията.

Дисертацията представя успешната емпирична работа на Светлана Колева с цел обогатяване на разбирането за психопатните личностни характеристики в детска и юношеска възраст. Темата на разработката е социално значима тъй като изясняването на теоретичните (и съответно емпирично обосновани) развитийни модели за психопатията са от ключово значение за надеждна ранна оценка на поведението и адекватна интервенция.

В теоретичната част на базата на много богат литературен обзор се разглеждат подходите за анализ на психопатната личност. Този теоретичен анализ е центриран около въпроса за структурата на психопатията – дали тя е израз на няколко независими личностни дименсии или е по-скоро единен конструктор. За целите на собственото изследване е избран Триархичният модел за психопатията и разработеният от авторите му метод за нейното измерване.

Основната цел на дисертационния труд е адаптация на метода *Триархична мярка за психопатия* (TriPM) за изследване в юношеска възраст и в български условия. За постигането ѝ авторката провежда редица изследвания с достатъчно големи извадки. За всяко от тях са формулирани конкретни и обосновани от литературните данни хипотези. Използваните статистическите методи са подходящи за проверката им, а анализът на получените резултати е детайлен и убедителен.

Първият и впечатляващ със своята скрупульозност анализ е върху факторната структура на *Триархичната мярка за психопатия* (TriPM). Проведени са експлораторен и конфирматорен факторен анализ като чрез двукратна проверка се търси най-добрия модел на структурата на въпросника. В резултат 3-факторната структура се потвърждава и след известно разместване на айтемите между факторите

Невъздържаност и *Бруталност* се постига по-доброто им съдържателно запълване. Корелационният анализ също подкрепя заложените в теоретичния модел взаимовръзки между факторите – по-силни между *Бруталност* с *Невъздържаност* и *Дързост* и по-слаби между *Невъздържаност* и *Дързост*. Надеждността е проверена чрез измерване на вътрешната консистентност и чрез тест-ретест (през 3 месеца) и данните свидетелстват за много добри психометрични параметри на въпросника. Напълно основателно дисертантката заключава, че този метод може да се използва за изследователски и проложни цели при български юноши.

По същия начин е изследвана и факторната структура на въпросника за изследване на *Тъмната триада - кратка версия (SD3)* като получените данни и анализът им установяват наличието на оригиналните три фактора и при български юноши – *макиавелизъм*, *нарцисизъм* и *психопатия*. Проверката на надеждността също показва напълно задоволителни резултати.

По-нататъшните представени изследвания са посветени на валидизацията на *Триархичната мярка за психопатия (TriPM)* и на *Тъмната триада - кратка версия (SD3)* като са проверени връзките както между тях, така и връзките на двата метода с няколко сродни конструкта. За целта са използвани 6 различни инструмента адаптирани за български условия. По отношение на всички заложените взаимовръзки са и издигнати хипотези, които последователно се проверяват чрез корелационни анализи и структурни модели.

В резултат от тази мащабна емпирична работа и адекватни статистически и съдържателни анализи са установени прогностичните възможности на фенотипните конструкти от *Триархичната мярка за психопатия (TriPM)* за евентуални деликвентни поведенчески прояви. Например регистрирането на фенотип *Невъздържаност* при юношите предсказва импулсивност, безотговорност, нехайство, слаб самоконтрол, известни садистични наклонности в поведението на лицата с подобен фенотип. Фенотипната характеристика *Дързост* се очаква да намира проявление в манипулиране и склонност към експлоатиране на хората, нарцисизъм и чувство за превъзходство, коравосърдечност. *Бруталността* на свой ред е потенциален индикатор най-вече за коравосърдечност, липса на емпатия и морална неангажираност.

В заключение смятам, че на базата на смислен теоретичен анализ на литературата до момента дисертантката е извършила мащабна емпирична работа, чиито резултати са адекватно обработени и анализирани. Определено е направен принос в адаптирането на методи за изследване в български условия - *Триархичната мярка за психопатия (TriPM)* и *Тъмната триада - кратка версия (SD3)*. Същевременно данните за съдържанието на фенотипните характеристики, връзките им с други конструкти и прогностичния им потенциал биха могли да са много полезни в практическата работа на психолозите.

Мнението ми за разработката е изцяло позитивно и въз основа на високите оценки, които дадох за научните постижения, получени като резултат от изследванията

представени в дисертацията, предлагам на Светлана Колева ДА СЕ ДАДЕ образователната и научна степен ДОКТОР. Призовавам и останалите членове на Научното жури да гласуват за това предложение.

12. 12. 2017

Рецензент: Доц. д-р Елена Паспаланова